

Cunninghamia lanceolata, een weinig bekende Chinese naaldboom

In zijn thuisland China is deze naaldboom heel belangrijk in de bosbouw. Elders heeft hij die rol nooit gekregen en is het niet meer dan een zeldzaam element in arboreta en pineta. Toch is het een interessant geslacht dat in ons klimaat nog net voldoende winterhard is.

Als je in de geschiedenis van bepaalde coniferen duikt is het boeiend om te zien hoe in het verleden met de benaming is omgegaan. *Cunninghamia* is genoemd naar James Cunningham, die als eerste tussen 1701 en 1703 planten verzamelde in China. Hij was een Engelse arts die in dienst was bij de East India Company en lange tijd in China verbleef. Bij de zending van 600 planten was *Cryptomeria* en ook de conifeer die later naar hem genoemd zou worden. Leonard Plukenet beeldde de plant af in het vierde deel van zijn *Opera Omnia Botanica* (1705) met een gebruikelijke geparafraseerde benaming *Abies major sinensis*. Linnaeus voerde in 1753 de binaire naamvoering in. De oudste naam voor deze naaldboom volgens de opvatting van Linnaeus, *Pinus lanceolata*, werd in 1803 gegeven door Aylmer Bourke Lambert. Deze publiceerde tussen 1803 en 1824 een serie afleveringen over zeer verschillende coniferen die hij allen volgens de opvatting van dat moment tot het geslacht *Pinus* rekende. In 1804 vond de Franse botanicus Jean Louis

Marie Poiret dat de boom tot het geslacht *Abies* gerekend moest worden, dus publiceerde hij hem als *Abies lanceolata*. In 1807 kwam Richard Anthony Salisbury tot het inzicht dat het hier een nog niet eerder beschreven geslacht betrof. Hij noemde de naaldboom *Betis jaculifolia*. Ook Robert Brown was die mening toegedaan en beschreef in 1826 het geslacht *Cunninghamia* met de soort *C. sinensis*. Hooker omarmde deze opvatting in 1827, maar beseftte daarbij dat de soortnaam van Lambert de oudste was en prioriteit had. Zo werd het *Cunninghamia lanceolata* (Lamb.) Hook., de naam waaronder we deze naaldboom thans kennen. Eigenlijk zou hij *Betis lanceolata* moeten heten. *Cunninghamia* betreft hier echter een geslachtsnaam die door een Botanisch Congres werd geconserveerd, zoals dat heet.

Hoewel *Cunninghamia* in arboreta en botanische tuinen een vrij zelden geziene conifeer is, geldt dat niet voor China. Van nature groeit de boom daar in een groot aantal provincies

van vlak boven zeeniveau tot 2800 m hoog in de bergen. Daarbuiten ook nog in Taiwan en de grensgebieden van Cambodja, Laos en Vietnam. Maar of dat allemaal natuurlijke groeiplaatsen zijn is moeilijk vast te stellen omdat de boom ook heel veel voor houtproductie is aangeplant. De soort kwam van nature op diverse plaatsen als puur bos voor en dat heeft vooral in de tweede helft van de vorige eeuw, maar ook al veel eerder, geleid tot massale kaalslag. Het hout wordt namelijk in China het hoogst gewaardeerd van alle houtsoorten. Het kan gemakkelijk worden bewerkt en heeft een aparte geur. Een belangrijke toepassing is het gebruik voor doodskisten, maar verder ook voor huizenbouw en scheepsmasten. Het hout is zeer duurzaam en rot niet, evenals als dat van familielid *Sequoia sempervirens*, de Redwood. De Engelse plantenzieker Ernest Wilson beschrijft in *Plantae Wilsonianae* (Vol. II, 1916) hoe in enkele delen van West Sichuan als gevolg van een zware aardbeving die enkele eeuwen geleden plaats vond, hele bossen van *Cunninghamia* verzwolgen zijn. Dit hout is zeer goed geconserveerd in de bodem en wordt voor gebruik opgegraven. De kleur is

Cunninghamia lanceolata

Foto: Ineke Vink

bleek bruin en het is nog altijd aangenaam geurend. Er werden hoge prijzen voor betaald. Wilson vermeldt dat de bomen van een omvang waren zoals ze op dat moment, dus 100 jaar geleden al niet meer in de bestaande bossen te vinden waren.

Het natuurlijk voorkomen op verschillende hoogten van deze naaldboom in China heeft als consequentie dat er bij introductie grote verschillen in winterhardheid kunnen optreden. Alleen introducties hoog uit de bergen zijn bij ons voldoende winterhard. Op welke hoogte het uitgangsmateriaal van de bomen in het Von Gimborn Arboretum oorspronkelijk groeiden was Von Gimborn niet bekend, maar hij beschouwde ze wel als kwetsbaar en plantte ze rond 1930 in de beschutting van de bestaande dennenbosschages. Thans zijn dit grote exemplaren. Wat allereerst opvalt is de grote hoeveelheid dode twijgen op de grond. Dat is geen teken dat de bomen het niet goed maken. Het is het beeld van normale groeipatroon waarbij de kortloten, al dan niet met oude kegels na 4-5 jaar worden afgeworpen.

Ook bij de verwante geslachten *Cryptomeria*, *Sequoia* en *Sequoiadendron* gebeurt dit en verder elke herfst bij de niet wintergroene familieleden *Metasequoia* en *Taxodium*.

De eerste indruk van de boom is een wat fijner uitgevoerde *Araucaria*, maar daaraan is de plant niet verwant, hij is zelfs geen familie. Een veel sterkere gelijkenis is er met *Cryptomeria*, maar ook dat geslacht is volgens recent onderzoek slechts een verre verwant. Het gebruik maken van moderne onderzoekstechnieken heeft er ook al toe geleid dat bovengenoemde geslachten thans deel uit maken van de Cupressaceae in plaats van de Taxodiaceae.

In het land van herkomst worden, of beter werden, de bomen tot 50 m hoog, bij ons worden ze nauwelijks 10-12 m hoog. De bomen hebben een brede piramidale kroon. De stam schilfert op latere leeftijd in stroken af. De zijtakken staan in kransen, zijn horizontaal afstaand en roodbruin. De spiraalsgewijs geplaatste naalden zijn 3-4 cm lang, lancetvormig, leerachtig en scherp gepunt. Aan de onderzijde zijn de naalden blauwgroen met twee witte strepen van huidmondjes. Ook aan de bovenzijde kunnen dergelijke strepen voorkomen, maar die kunnen ook geheel ontbreken. De bomen zijn éénhuizig met meerdere mannelijke en één, soms drie, vrouwelijke kegels bijeen aan de uiteinden van jonge twijgen. De vrij ronde vrouwelijke

kegels hebben een diameter van 3,5-4 cm. In de oksel van elke bractee zijn drie zaden. In de populaties van *C. lanceolata* kunnen exemplaren voorkomen met vooral aanvankelijk grijsblauwe naalden. In cultuur is zo'n variant bekend onder de naam 'Glauca'. Het geslacht telt nog een tweede soort die meestal, en ook in de *Flora of China*, als niet meer dan een variëteit wordt beschouwd: *C. lanceolata* var. *konishii* (Hayata) Fujita. Deze variëteit hoort van nature thuis in Taiwan en in China alleen in de kustprovincie Fujian. Het is een kleinere uitgave van de soort met veel rijen witte strepen op beide zijden van de naalden. In ons klimaat is deze variëteit niet echt winterhard. Een in Australië geselecteerd dwergje van deze variëteit is 'Little Leo'. Er zijn er nog meer van dat type benaamd, o.a. 'Bano' en 'Little Dwarf', maar je zult ze waarschijnlijk in ons land maar zelden ergens aantreffen.

Dit artikel is een bewerking van 'Parels uit het Von Gimborn Arboretum' (32), gepubliceerd in *Hortus*, december 2010.

Cunninghamia konishii

Foto: Ineke Vink

